

Istanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi
Maliye Araştırma Merkezi Konferansları
52. Seri / Yıl 2009
Prof. Dr. Şerafettin Aksoy'a Armağan

**TÜRKİYE’NİN REFERANS ÜLKELERLE
KARŞILAŞTIRMALI UZUN DÖNEMLİ
REEL EKONOMİK BÜYÜME
PERFORMANSI: BİR İKTİSADİ
KALKINMA SORUNSALININ
ANATOMİSİ (1907-2003)**

Murat ÇİFTÇİ *
&
Doç. Dr. Mustafa TEKİN **

*Mali İktisat, İktisat Tarihi, Kalkınma İktisadı
ve
İktisadi Büyüme Bilim Dalları Uzmanı
&
**İstanbul Üniversitesi

ÖZET

20. yüzyıl başında günümüz satın alma gücüne göre 3 - 7 bin dolarlık fert başı GSYİH' ya sahip İngiltere, Fransa, ABD ve İtalya'nın bir arısında bu skoru, 26 – 38 bin dolar aralığına taşıdığını görüyoruz. Türkiye'deki reel artışta üç kata ancak ulaşabilmiştir. Yüzyılın başında Türkiye'nin referans ülkelerle arasındaki fark sadece 2 - 6 kat aralığındayken günümüzde bu oran 8-11 kat aralığına sızramıştır. Türkiye, analiz edilen beş ülke içerisinde fert başı GSYİH' daki ortalama yıllık reel değişimde en düşük performansı sağlayan konumundadır. 20. yüzyılın başında dünyanın süper gücü konumundaki İngiltere'nin tüm statik yapısına karşılık Türkiye'deki reel büyümeyi geçmesi, ülkemizde çok ciddi bir istikrarlı ve yüksek ivmeli reel büyümenin sağlanamaması sorununun mevcut olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma iktisadı, çok değişkenli istatistik, beşeri coğrafya, çalışma ekonomisi ve iktisadi demografi

ABSTRACT

“Turkey’s long term real economic growth performance comparision with reference countries: The anatomy of an economic development problematic (1907 - 2003)”

We see United Kingdom, France, USA and Italy moved the score of the purchase power according to actual numbers, at the begining of the 20th Century from 3 – 7 thousand per GDP to 26 – 38 thousand dollars in a century. But in Turkey the realistic increase could reach only three times. At the beginning of the century the difference between Turkey and the reference countries was between 2 – 6 times corrridor but the ratio jumped to 8 – 11 times corridor nowadays. Turkey is the minumum performed country in the analysed five countries per GDP’s average. At the beginning of the 20th Century the great power United Kingdom was very static but it has passed the realistic development of Turkey and this is a sign of serious stable and high realistic development problem of Turkey.

Keywords: Development economics, multivariate statistics, human geography, labour economics and economic demography.

1- GİRİŞ

Türkiye için “gelişmekte olan”, “azgelişmiş”, “geri kalmış – geri bıraktırlmış” gibi pek çok tanımlama yapıla gelmiştir. Bu tanımlar, terminolojik bir çalışmanın konusu olarak sorgulanabilir. Burada yapılan vurgu, Türkiye’ nin mevcut ekonomik cesametinden kimsenin memnun kalmadığı gerçeğidir. Sonuçta orta gelir grubunda ki bazen dünya bankası yıllıklarında orta – alt, bazen de orta – üst seviyede gösterilmektedir – olan ülkemiz, 20. yüzyılın başına yaygın inanışın aksine birkaç yüz

dolarlık fert başına milli gelire sahip günümüz Afrika – Asya ülkeleri konumunda girmemiştir.¹ Bu noktada bizleri yanılgıya iten temel nedense, algımızın bugünde sabitlenmiş olması ve geçmişe yönelik analize gitmemiz durumunda o günkü şartları ve hacimsel büyüklükleri kavramada istenilen başarıyı sergileyemememizdir. 20. yüzyılın başında; ne ABD’nde, ne İngiltere’de, ne Fransa veya İtalya’da ya da ne de başka herhangi bir ülkede günümüzdeki satın alma gücüne göre 30 – 40 bin dolarlık fert başı milli gelir seviyesi yakalanabilmiştir. Hatta geçen yüzyılın başında, güneşin üstünde batmadığı İngiltere’ de dahi bu düzey 7 – 8 bin doları ancak bulabilmiştir. Bugün, o günün kurumsallaşmış piyasa ekonomileri 40 bin dolarlık skoru zorlamaktayken Türkiye, referans ülkelerin ancak 10 - 12’de birlik seviyesine ulaşabilmektedir. Halbuki geçen yüzyılda bu fark, iki – üç katla sınırlı olmuştur. Son derece statik yapıda ve doğal sınırlarına geçen asır ulaşmış ekonomilerin dahi Türkiye’yle aralarındaki makası açmış olmalarıysa oldukça düşündürücüdür.

Türkiye’nin, BM sınıflandırmasındaki gibi “gelişmekte olan” bir ülke konumunda mı yoksa statik – yarı statik orta gelirli bir ülke konumunda mı olduğunun en başta tespit edilmesi, uygulanacak iktisat politikaları açısından son derece önemlidir. Bu ekseninde dört referans ülkeyle Türkiye’ nin uzun dönemli ekonomik büyüme performanslarını mukayese edeceğiz.

2. REFERANS ÜLKELERLE KARŞILAŞTIRMALI, TÜRKİYE’NİN UZUN DÖNEMDE REEL EKONOMİK BÜYÜME PERFORMANSI

Bu bölümde zaman kesiti olarak 1899 – 2003 periyodu alınacaktır. Ancak Türkiye için anlamlı milli gelir tahmininin 1913’ten itibaren yapılabilmesi sebebiyle bu kısım 1907 – 2003 olacaktır.

2.1 1900 – 2003 PERİYODUNDA İNGİLTERE’ NİN REEL EKONOMİK BÜYÜME PERFORMANSI

19. yüzyıl boyunca milli gelirden 5 katlık artışa sahne olunan Avrupa’da (MOLLE., 1990: 38), pastadan büyük parçayı alan İngiltere olmuştur. 1801 – 1901 periyodunda nüfusunu 10 milyondan 37 milyona taşıyan İngiltere’ de şehirli nüfusun toplam nüfus içindeki ağırlığı, dörtte üçe ulaşmıştır. (STEAWART., 1969: 346.) Halbuki aynı dönemde Avrupa nüfusu %114’lük artışla 400 milyona ancak ulaşabilmiştir. (TAFT, ROBINSON., 1955: 45.) Dolayısıyla İngiltere, söz konusu dönemde yoğun bir çekim merkezi konumundadır.

¹ Türkiye’de daha 16. yüzyılda Levantenlerin Manisa merkezli uluslararası ticarete bulunduğu (GOFFMAN., 1995.), günümüzün tek şubeli bankalarına denk düşen “Para Vakıfları”nın 1767’deki sayısının yalnızca Bursa’ da 545’e ulaştığı (ÇİZAKÇA., 1993: 70 –71.), daha trans – ağın Avrupa’ da oluşturulamadığı bir dönemde 1837’ de Basra – Halep güzergahını kapsayacak demiryolu projesinin gündeme geldiği (ERDEM., 1999: 54.), 1844’te yalnızca Beyrut’taki İngiliz ticarethanelerinin sayısının 365’u ulaştığı (ORTAYLI., 1983: 74.) düşünüldüğünde hiç de küçümsenemeyecek bir piyasa ekonomisi kökenine sahip olduğu sonucuyla karşılaştırılır.

İngiltere’de 1860’tan itibaren GLADSTONE liderliğinde uzun süreli liberal ekonomik çağa girilmiştir. (BENIANS., 1959: 181) Bu çerçevede İngiltere’nin giderek günümüz ABD’sinin yapısına bir asır önceden dönüştüğünü, 1901’e gelindiğinde denizasını ticaretinde ihracatın ithalatı karşılama oranının % 53.7’ye ve yabancı ülkelerle ticarettense %42.2’’’ye düştüğünü görüyoruz. (GRAHAM., 1959: 441) Dolayısıyla 20. yüzyıl İngilteresi’nin gelişimini anlamada; en kurumsallaşmış piyasa ekonomisi olduğunu, günümüz ABD’si gibi üretici değil tüketici global ekonomik merkez konumunda yer aldığını en başta kabul etmemiz gerekmektedir. Günümüz modern gelir vergisini daha 1798’de uygulamaya başlayan (MEUSCHEL., 1952: 5.) bu büyük ekonomik gücün, 1913 dünyasında verilen tüm borçların %27’sini sağladığını ve yüzyıla girerken ulusal parasının, global para hacminin %30’una ulaştığını (HERZ, CIELLEBACK., 2000: 87-88) düşündüğümüzde, sınırlarına ulaşmış ve uzun vadede görece durgunluğa girmiş bir statik – kurumsallaşmış piyasa ekonomisi konumuna geldiğini görmekteyiz.

Tablo 1: İngiltere’de Uzun Dönemde Reel Ekonomik Büyüme Performansı (1900 – 2003 Arası 2003 Yılı Dolar Alım Gücüne Göre Reelleştirilmiştir)

KRİTERLER	1900	1910	1920	1928	1938	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2003	1900-2003 ort.(%)
PEACOCK-WISEMAN’a göre GSMH(milyar sterlin)													
cari	1.94	2.14	6.07	4.52	5.29	11.64
1900 fiyatlarıyla (TÜFE) reel	1.94	2.06	2.17	2.29	2.38	3,2
reel endeks	100	106	112	118	122	156
IMF’ ye göre GSYİH (milyar sterlin)													
cari	13.06	25.74	51.59	230.53	556.22	934.9
2000 fiyatlarıyla(deflatör) reel	273.7	360.3	476.6	576.5	751.8	934.9
reel endeks	100	132	174	211	275	342
Swiss-re’ ye göre GSYİH (milyar sterlin)													
cari	934.6	1099.6	...
2003 fiyatlarıyla reel	994.7	1099.6	...
reel endeks	100	111	...
2003 yılına göre reel fert başı GSYİH sterlin cinsinden	4541	4425	4789	4844	4833	5757	7319	9155	10898	13890	16722	18574	%1.4
Scinsinden(1st=1,634\$ parite)	7400	7200	7800	7900	7900	9400	12000	15000	17800	22700	27300	30400	%1.4
Nüfus (milyon kişi)	41.2	44.9	43.7	45.6	47.5	50.6	52.4	55.4	56.3	57.6	59.5	59.2	%0.35
2003 yılına göre reel GSYİH (milyar sterlin cinsinden)	187.1	198.7	209.3	220.9	229.6	291.3	383.5	507.2	613.6	800.1	995.0	1099.6	%1.7
Scinsinden(1st=1,634\$ parite)	305.7	324.7	342.0	360.9	375.1	476.0	626.7	828.8	1002.6	1307.3	1625.8	1796.7	%1.7

Hesaplama yararlanılan kaynaklar:

PEACOCK, WISEMAN(1961:42)

IMF(1989:718)

IMF(2001:1024-1025)

Sigma (2004:34,35,42)

Sigma (2002:28,29,36)

Sigma (2001:30,31,38)

Not: Küçük yuvarlamalar nedeniyle küçük sapmalar olabilir.

2.2 1900 – 2003 PERİYODUNDA FRANSA’NIN REEL EKONOMİK BÜYÜME PERFORMANSI

Fransa ekonomisi, piyasa ekonomisinin İngiltere’den sonraki en köklü geleneğe sahip olduğu ikinci ülke konumundadır. Fransa’da daha 1789 devriminde, ticari hayatın ve işadamlarının faaliyet ve girişimlerini engelleyen monarşi (LUCAS., 1976: 90.) karşısında, bonoların yarından fazlasının 6 ay – 2 yıl vadelere gerilemesiyle iyice artan ekonomik krizle beraber (FORTAINE., 2001: 44-45) liberalizm devriminin yaşandığını görüyoruz. Piyasa ekonomisinin vazgeçilmezi konumunda yer alan anayasal güvenceli bağımsız mali devlet denetiminin, daha 1807’ de, Napolyon’ un çıkarttığı anayasayla tastik edildiğini (DELION., 1982:90) ve 20. yüzyıla girerken Fransa ekonomisinde, yurtdışı doğrudan yabancı sermaye ihracının 1882 – 97 periyodundaki yıllık 320 milyon dolarlık seviyesinden 1898 – 1913 periyodunda 605 milyon dolara sığradığını (CAMERON., 1961:79); \$-fr paritesi için (PAMUK., 1999: 226)) dikkate aldığımızda ki bu rakam 2003 dolar alım gücü paritesine göre 11-12 milyar dolara tekabül eder – 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başındaki Fransa ekonomisinin cesametini ve dünya ekonomisindeki ağırlığını çok daha net bir şekilde görebiliriz.

Tablo 2: Fransa’da Uzun Dönemde Reel Ekonomik Büyüme Performansı (1900 – 2003 Arası 2003 Yılı Dolar Alım Gücüne Göre Reelleştirilmiştir)

KRİTERLER	1900 (1895- 1901)	1910 (1905- 14)	1922 (1920- 24)	1930 (1925- 34)	1937 (1935- 38)	1948	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2003	1907- 2003 ORT (%)					
Jean FOURASTIE’ ye göre milli gelir (milyar frank)	33.18	38.04	40.00	53.50	49.24	46.8					
1900 fiyatlarıyla reel reel endeks	100	115	121	161	148	141					
BM’ e Göre M. G. (milyar fr)	7117					
cari	5430	5546					
1950 fiyatlarıyla (gen. fiy. end) reel reel endeks	5430	102					
IMF’ ye göre GSYİH (milyar frank - euro)	100,	296,	793.5	2882,	6623,	1405.4(1)					
cari	8	5	4349	2	5	1405.4(1)					
2000 fiyatlarıyla (deflatör) reel reel endeks	1539	2517	283	6109	7723	599					
Swiss-re’ ye göre GSYİH (milyar euro)	1396	1551	...					
cari	1476	1551	...					
2003 fiyatlarıyla reel reel endeks	100	106	...					
2003 yılına göre reel fert başı GSYİH euro cinsinden	4400	4900	5500	6500	6000	1340	25000	2600	%1.8					
Scinsinden(1eu=1,0866\$ parite)	4700	5400	6000	7100	6500	5800	6300	8700	0	17800	21400	27200	0	%1.8					
	38.9	39.6	37.5	41.8	42.0	6300	6300	9400	1460	19700	23200	...	2830	...					
									0				0	%0.42					
Nüfus (milyon kişi)	41.2	41.7	45.7	50.8	53.9	56.7	...	59.6	...					
2003 yılına göre reel GSYİH (milyar euro cinsinden	169	195	205	273	251	1476	...	%2.2					
Scinsinden(1euro=1,0866\$ parite)	184	212	223	297	273	239	260	241	396	430	682	959	1042	1212	1317	1476	1604	1551	1685

Hesaplama yararlanılan kaynaklar:

FOURASTIE(1969:66) - IMF(2001:1024-1025)
 UN (1955a:450,453) - Sigma (2004:34,35,42)
 UN (1955a:123,143) - Sigma (2002:28,29,36)
 IMF (1989:718) - Sigma (2001:30,31,38)

Not: Küçük yuvarlamalar nedeniyle küçük sapmalar olabilir.

2.3 1899–2003 PERİYODUNDA ABD’NİN REEL EKONOMİK BÜYÜME PERFORMANSI

20. yüzyılı dünyanın norm devleti (:süper gücü) olarak kapatan ABD’nde bir asırlık periyodun son derece verimli geçirildiğini ve ABD’ne yönelik göç ekseninde yaşanan süratli nüfus artışının da uzun dönemde süratli reel ekonomik büyüme performansını desteklediğini görüyoruz. Bu çerçevede ABD, ekonomisini reel olarak 22 kata, fert başı GSYİH’sını da yaklaşık 6 kata taşıma performansını sergilemiştir.

Tablo 3: ABD’nde Uzun Dönemde Reel Ekonomik Büyüme Performansı (1899 – 2003 Arası 2003 Yılı Dolar Alım Gücüne Göre Reelleştirilmiştir)

KRİTERLER	(1897 – 1901) 1899	1910	1920	1929	1939	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2003	1900-2003 ort.(%)
BAGWELL - MINGAY’ a göre GSMH (milyar \$)													
cari	17.3	31.6	88.9	104.4	91.1	284.6
1929 fiy. reel	37.0	55.9	72.7	103.7	110.7	185.8
reel endeks	100	151	197	280	299	502
IMF’ ye göre GSYİH (milyar\$)													
cari	286.7	511.9	1008.3	2795.6	5803.2	9963.1
2000	1926.5	2663.0	3861.3	5244.8	7171.8	9963.1
fiy(GSYİH def)	100	138	200	272	372	517
reel endeks
Swiss-re’ ye göre GSYİH (milyar \$)													
cari	9873	10988	...
2003 fiy. reel	10549	10988	...
reel endeks	100	104	...
2003 yılına göre reel fert başı GSYİH (\$)													
dolar endeks	6700	6700	7600	9500	9400	13500	15700	20100	24600	30700	37500	37900	1.7
	100	100	113	142	140	201	234	300	367	458	560	566	1.7
Nüfus (bin kişi)	74.6	91.9	105.7	121.0	130.8	152.3	180.7	205.1	227.8	250.0	281.4	290.2	1.3
2003 yılına göre reel GSYİH (milyar \$)													
milyar dolar	500.0	619.3	805.4	1148.9	1226.4	2058.4	2845.3	4125.7	5603.9	7662.9	10549.0	10988.0	3.0
endeks	100	124	161	230	245	412	569	825	1121	1533	2110	2198	3.0

Hesaplama yararlanılan kaynaklar:

BAGWELL, MINGAY (1971: 10)

- Sigma (2004:34,35,42)

UNb (1955:155)

- Sigma (2002:28,29,36)

IMF (1989:358)

- Sigma (2001:30,31,38)

IMF (2001:480-481)

Not: Küçük yuvarlamalar nedeniyle küçük sapmalar olabilir.

2.4 1900 – 2003 PERİYODUNDA İTALYA’NIN REEL EKONOMİK BÜYÜME PERFORMANSI

İtalya, Alman Zollvern’iyle paralel bir periyotta (1838 – 70) bugünkü üniter yapısına kavuşmuş (VEBLEN., 1966: 62), RICHARD., 1940: 167-185, vd)), 1861’deki kuruluşuna mukabil güneye yönelen sermaye akımlarıyla da Roma merkezli konuma

Tablo 4: İtalya’da Uzun Dönemde Reel Ekonomik Büyüme Performansı (1900 – 2003 Arası 2003 Yılı Dolar Alım Gücüne Göre Reelleştirilmiştir)

KRİTERLER	1900 (1891 - 1910)	1910 (1901 -20)	1920 (1911 -30)	1930 (1925 -34)	1938	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2003	1900- 2003 ort.(%)
PARENTI’ ye göre milli gelir (milyar liret)													
1938 fiyatlarıyla reel	71.0	85.8	102.0	120.6
reel endeks	100	121	144	170	185
BM’ e göre M. Gelir (milyar liret)													
cari	131	6866
1950 fiyatlarıyla (gen.fiy.end) reel	131	160
reel endeks	100	122
IMF’ ye göre GSYİH (milyar Liret - \$)													
liret - \$ paritesi	624,8	620,6
cari GSYİH (trilyon İlt)	9.25	21.7
cari GSYİH (milyar \$)	14.8	5
ABD deflarörü	100	34.7
\$ alım güc. reel endeks	100	129
IMF’ ye göre GSYİH (milyar Liret - Euro)													
cari (tril. İlt/ mil. euro)	57.94	387.7	1320.	1165.7eu
reel (milyar eu)	1066	1346	8	1165.7eu
reel endeks	21.7	174	219	1930	367
Swiss-re’ ye göre GSYİH (milyar euro)													
cari	614	100	1165.5	1301.	...
2003 fiyatlarıyla reel	1258.8	7	...
reel endeks	100	1301.	...
2003 yılına göre reel fert başı GSYİH													
euro cinsinden	2500	2800	3200	3500	360	...	1110	1330	...	21900	...	103	2.2
Scinsinden (1eu=1,0866\$)	2800	3100	3600	4000	0	4000	0	0	18700	24900	2.2
Endeks	100	112	128	140	410	4600	1260	1510	21200	876	22600	...	2.2
					0	160	6900	0	0	748	25700
Nüfus (milyon kişi)	33.3	36.3	37.5	40.4	144	...	7900	444	532	...	57.5	904	0.53
2003’e göre reel GSYİH (milyar)													
euro cinsinden	84	101	121	161	42,7	46.8	49.6	53.7	56.4	57.7	1430	57.5	2.7
Scinsinden (1eu=1,0866\$ parite)	95	115	137	169	176	225	214	49.6	56.4	1224	1505	1475	2.7
Endeks	100	121	144	140	185	160	390	678	853	1288	876	1554	2.2
					144	...	411	444	532	748	904

Hesaplama yararlanılan kaynaklar:

PARENTI(1969:229)

Sigma(2004:34,35,42)

Sigma(2002:28,29,36)

- IMF(2001:1024-1025)

- IMF(1989:438,439)

- UN(1955a:451-454)

ulaşmıştır. (GOLIN., 1977: 385) İtalyan nüfusu da büyük bir mobiliteye sahne olmuş, 1871 – 1971 döneminde 10 milyonu aşkın kişi göç etmiştir. (Nations Unies., 1980:22) 1940'a gelindiğinde ABD'nde İtalya doğumlu göçmenlerin sayısı 1,6 milyonla, tüm ABD dışı doğumluların %14'üne tekabül etmiştir. (THOMAS., 1969: 558) Nüfus hareketliliği ve ekonomik durumu itibarıyla 20. yüzyıla pek de parlak girememiş bir ülke olarak İtalya'yı, Türkiye'yle benzer sosyo – ekonomik karaktere sahip bir ülke olarak görebiliriz ve bu nedenle de diğer üç kurumsallaşmış piyasa ekonomisinin aksine 20. yüzyıl başı itibarıyla kurumsallaşma sürecindeki bir piyasa ekonomisi olarak Türkiye'nin uzun dönemli reel ekonomik büyüme performansında önemli bir referans ülke olarak kabul edebiliriz.

2.5 1907 – 2003 PERİYODUNDA TÜRKİYE'NİN REEL EKONOMİK BÜYÜME PERFORMANSI

Günümüzde toplam GSYİH'da 230 milyar doların, fert başı düzeydeyse 3,500 doların biraz üzerinde ekonomik büyüklüğe ulaşabilen Türkiye, daha 1915'te ekonomisinin %27'sini 282 sanayi kuruluşundan² elde ediyordu. (TOPUZ., 1996: 116) Bu dönemde finans kuruluşları da son derece kurumsallaşmış konumdaydı. Örneğin 1916 –17 döneminde “Osmanlı Sigorta Şirketi”ne Bank – ı Osmani'nin %25'i kadar arazi ekimi için tohumluk sağlama mükellefiyeti getirilmişti ki banka ve sigorta kuruluşlarının mükellefiyetleri, toplamın %34'üne denk gelebilmekteydi. (ÖKÇÜNb., 1997: 93-104)Yine 1918'de ABD ve Almanya kökenli yabancı şirketlerin tescil ettirdikleri sermaye tutarı 14,1 milyon dolara ulaşmaktaydı. (ERGİNa., 1986: 165)Tablo 3' ten hareketle bu tutarın 2003 yılı dolar satın alma gücü paritesine göre 400 milyon doları aştığını söylemek mümkündür. Cumhuriyetin ilan edildiği 1923'te, yeni kurulan yabancı şirketlerin tescil ettirdikleri sermaye tutarının 200 milyon dolara ulaştığı düşünülürse (ERGİN, 1997a: 167.) ki bunun anlamı günümüzün 6 milyar dolarıdır ve bir de buna 1925 – 26 tarihli devlet salnamesine göre İstanbul' daki kurulu 114 fabrikanın 49' unun yabancı menşeli olduğu eklenirse (ERGİN, 1986b: 57) Osmanlı Türkiye'si'nin hiç de tahmin edildiği gibi geçimlik ekonominin hakim olduğu bir tarım ülkesi konumunda olmadığı sonucuyla karşılaştırılır. Japonya'da 1997 ve 1998 yıllarında gelen doğrudan yabancı sermaye toplamının 6,4 milyar dolar olduğu düşünülürse (NUG., 2002: 570), Türkiye'nin günümüzdeki görece düşük milli gelir düzeyinin ne boyutta olduğu açıkça görülecektir. Bu eksende Türkiye'deki temel sorunun, uzun vadede istikrarlı yüksek ivmeli bir reel ekonomik büyüme performansının tutturulamaması olması sorunu sonucuna ulaşılabilecektir.

2 Sanayi kuruluşları hakkında ayrıntılı bilgi ve kuruluş dökümleri- özellikleri için bkz. ÖKÇÜNb (1997)

Tablo 5: Türkiye’de Uzun Dönemde Reel Ekonomik Büyüme Performansı (1907 – 2003 Arası 2003 Yılı Dolar Alım Gücüne Göre Reelleştirilmiştir)

KRİTERLER	1907	1913	1923	1929	1939	1950	1971	1980	1990	2000	2003	1907-2003 ort. (%)
ÖZEL – PAMUK’a göre GSYH(milyar \$)												
1990 fiy. reel	13.5	15.8	8.1	14.5	24.6	27.0
reel endeks	100	117	60	107	182	200
BEHAR’a göre tah. TC sınırlarındaki nüfus(bin)	15308	15811	13093
BM’e göre TC nüfusu (bin)	14238	17311	20947
ÖZEL – PAMUK’ a göre fert GSYH(milyar \$)												
1990 fiy. reel	1090	1230	760	1260	1760	1600
reel endeks	100	113	70	116	162	147
IMF’ye göre GSYİH (milyar\$)												
2000 fiy(GSYİH def)	57	80	133	189
reel endeks	100	140	233	332
Swiss-re’ye göre GSYİH (milyar \$)												
cari	208	239	...
2003 fiy. reel	100	115	...
2003’e göre reel f. B. GSYİH (\$)												
milyar dolar	18	21	11	19	32	36	61	86	142	208	239	%2.7
endeks	100	118	62	116	180	202	342	482	797	1167	1341	%2.7
	36.2	44.5	56.1	67.4	67.9	%1.55
Nüfus (milyon kişi)												
2003’e göre reel GSYİH (milyar \$)												
milyar dolar	1170	1310	810	1350	1880	1710	1680	1920	2530	3090	3520	%1.2
endeks	100	113	70	116	162	147	144	165	217	265	302	%1.2

Hesaplama yararlanılan kaynaklar:

ÖZER, PAMUK (1998:88); Vedat ELDEM, T. BULUTAY ve Yahya TEZEL’ e dayanarak ve MADISON’ n alım gücü çevirisini esas alarak 1907 – 1950 periyodundan derlenmişlerdir.

- Sigma(2004:34,35,42)

- Sigma(2002:28,29,36)

BEHAR(1996:65)

- Sigma(2001:30,31,38)

IMF(2001:1004,1005,1035)

Not: Küçük yuvarlamalar nedeniyle küçük sapmalar olabilir.

2.6. UZUN DÖNEMDE TÜRKİYE VE REFERANS ÜLKELERİN REEL EKONOMİK BÜYÜME PERFORMANSLARINA TOPLU BAKIŞ (ULUSLAR ARASI KARŞILAŞTIRMA)

Bu alt bölümde reel fert başı GSYİH ve reel GSYİH yekunları itibarıyla referans dört ülkenin Türkiye karşısındaki gelişimini endeksleme yoluyla toplu olarak göstereceğiz.

Tablo 6:Türkiye'nin Uzun Dönemde Reel Ekonomik Büyüme Performansının Referans Ülkelerle Mukayesesine Toplu Bakış

KRİTERLER	İNG	FR	ABD	İTL	TUR
Periyodun başlangıç yılı	1900	1900	1899	1900	1907
Periyodun bitiş yılı	2003	2003	2003	2003	2003
Toplam süre (yıl)	104	104	105	104	97
Reel GSYİH (2003 fiyatlarıyla)	305.7	183.6	500.0	95	18
Periyodun başlangıç yılında (milyar\$)	476.0	261.9	2058.4	214	36
1950	1796.7	1685.3	10988.0	1474	239
Periyodun bitiş yılında	1.7 (düşük)	2.2(düşük)	3.0(yüksek)	2.7(aynı)	2.7
Başlangıç-bitiş, ort. yıllık değişim (%)	0.9 (düşük)	0.7(düşük)	2.8(yüksek)	1.6(düşük)	1.7
Başlangıç – 1950, ort. yıllık değişim (%)	2.6 (düşük)	3.6(aynı)	3.2(düşük)	3.7(yüksek)	3.6
1950 – bitiş, ort. yıllık değişim(%)					
Nüfus					
Periyodun başlangıç yılında (milyar\$)	41.2	38.9	74.6	33.3	15.3
1950	50.6	41.2	152.3	46.8	20.9
Periyodun bitiş yılında	59.2	59.6	290.2	57.5	67.9
Başlangıç-bitiş, ort. yıllık değişim (%)	0.35	0.42	1.31	0.53	1.55
Başlangıç – 1950, ort. yıllık değişim (%)	0.41	0.12	1.41	0.68	0.73
1950 – bitiş, ort. yıllık değişim(%)	0.29	0.74	1.22	0.39	2.24
Reel fert başı GSYİH (2003 fiyatlarıyla)					
Periyodun başlangıç yılında (milyar\$)	7400	4700	6700	2800	1170
1950	9400	6300	13500	4600	1710
Periyodun bitiş yılında	30400	28300	37900	25700	35200
Başlangıç-bitiş, ort. yıllık değişim (%)	1.4 (yüksek)	1.8(yüksek)	1.7(yüksek)	2.2(yüksek)	1.2
Başlangıç – 1950, ort. yıllık değişim (%)	0.5 (yüksek)	0.6(düşük)	1.4(yüksek)	1.0(yüksek)	0.9
1950 – bitiş, ort. yıllık değişim(%)	2.3 (yüksek)	3.6(yüksek)	2.0(yüksek)	3.3(yüksek)	1.4
Türkiye= 100 endeksine göre	Türkiye lehte	Tür. lehte	Tür.aleyhinde	Tür.aleyhinde	100
1907(1)	1898	1050	580	580	100
1950	1322	728	572	594	100
2000	752	705	4597	617	
Türkiye= 100 endeksine göre					
1907(1)	Tür.aleyhinde	Tür.aleyhinde	Tür.aleyhinde	Tür.aleyhinde	100
1950	655	400	660	240	100
2003	550	368	790	269	100
	864	804	1077	730	

1899/1900 – 1910 arasındaki ortalama geometrik büyümeye göre 1907' ye getirilmiştir.

Not 1: Tablo 6, tablo 1 – 5' e dayanarak hazırlanmıştır.

Not 2: Küçük yuvarlamalar nedeniyle küçük sapmalar olabilir.

3. TÜRKİYE'NİN UZUN DÖNEMLİ BÜYÜME PERFORMANSINA GÖRE REFERANS ÜLKELERLE UYUMUNUN HİYERARŞİK CLUSTER ANALİZİYLE TESPİTİ

Uzun dönemli büyüme performansları açısından ülkelerin mukayese edilebilmesi için, düzenli yıllık verilerin olması gerekir. Ancak bilindiği gibi milli gelir, 1948'den itibaren oluşturulmuş, GSYİH ve GSMH ise çok daha yeni tarihlerde hesaplanmaya başlanmıştır. Bu çalışmada dört referans ülke ve Türkiye için tarafımızca hesaplanan reel milli gelir hesapları ise, son derece zorlu ve konusunda otorite olan bilim adamlarının (Parenti, Fourastie, Bagwel, Mingay, Peacock, Wiseman, Pamuk) geçmişe yönelik yaptıkları tahminlere dayanmaktadır.

Bu çalışmada söz konusu beş ülke için reel dolar fiyatlarıyla fert başına düşen milli gelir düzeylerini günümüze getirmemiz mümkün olabilmiş, ancak 1950 öncesi dönemde ülkeler arasında birkaç yıllık farklılıkların oluşması engellenememiştir. Söz gelimi İngiltere, ABD ve Türkiye için 1929 rakamları hesaplanırken, Fransa ve İtalya için 1930 yılı tahminine ulaşılabilmektedir. Ayrıca zaman ekonometrisi uygulamanın mümkün olamamasında, dönemler arasında eşit sürenin “yıllık, beşer yıllık ya da onar yıllık” bulunmaması da etkilidir. Sonuç olarak hassas istatistiksel ölçüm yapılmak isteniyorsa, dönemlerin “burada gözlem” aynı olması gerekir.

Zaman ekonometrisi uygulamaya imkan tanıyan veri elde edilememiş olmasına karşılık, uzun dönemli reel büyüme performanslarına göre beş ülkeyi gruplandırmaya imkan tanıyan bir çok değişkenli istatistik yaklaşımına sahibiz: Hiyerarşik kümeleme analizi.

Bilindiği gibi hiyerarşik kümeleme analizinde regresyon, korelasyon, faktör, diskriminant ve benzeri diğer yaklaşımlarda olduğu gibi herhangi bir temel varsayım bulunmamaktadır. Değişkenlerin normal dağılması dahi önemli değildir. Bu özelliğiyle, özellikle bu çalışmadaki gibi daha ilk başta gözlemleri yapmanın çok zor olduğu veri yaratımları sonrasında, değişkenleri gruplandırmada araştırmacıya geniş opsiyon tanınmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken, gruplamada ülkeler arasında hassas ölçümün veri yapısı ve yaklaşım açısından hassas “milimetrik” yapılamaması sebebiyle hangi ülke veya ülkelerin ne kadar şiddetli sapma gösterdiğinin üzerinde durulmasıdır. Şayet bütün ülkeler arasında %90'larda benzerlik çıkıyorsa, burada en son eklenen yada farklı kümede değerlendirilen ülke, düşünüldüğü gibi gerçekte farklı kümede yer almayabilir. Ancak ülkeler arasında neredeyse tam benzerlik varken bir veya bir kaçının benzerliği sifıra yaklaşarak kümeye ekleniyorsa, bu durumda söz konusu ülke veya ülkelerin farklı olduğunu savunabiliriz.

Şimdi ilk olarak aşağıdaki tabloda hiyerarşik kümeleme analizinde kullanılan veriler sunulmuştur. Koyultularak sunulan değerler, uygulamada kullanılan verilerdir.

Tablo 7: Hiyerarşik Kümeleme Analizinde Kullanılan Veriler (2003 Yılı Dolar Alım Fiyatlarıyla Fert Başına Düşen Reel GSYİH Değerleri)

İtalya	TARİH	1900	1910	1920	1930	1938	1950	1970	1980	1990	2000	2003
	2003 yılı reel \$ fiyatlarıyla değişim	2800	3100	3600	4000	4100	4600	12600	15100	21200	24900	25700
Türkiye	TARİH	1907	1913	1923	1929	1939	1950	1970	1980	1990	2000	2003
	2003 yılı reel \$ fiyatlarıyla değişim	1170	1310	810	1350	1880	1710	1680	1920	2530	3090	3520
ABD	TARİH	1899	1910	1920	1929	1938	1950	1970	1980	1990	2000	2003
	2003 yılı reel \$ fiyatlarıyla değişim	6700	6700	7600	9500	9400	13500	20100	24600	30700	37500	37900
Fransa	TARİH	1900	1910	1922	1930	1938	1950	1970	1980	1990	2000	2003
	2003 yılı reel \$ fiyatlarıyla değişim	4700	5400	6000	7100	6300	6300	14600	19700	23200	27200	28300
İngiltere	TARİH	1900	1910	1920	1929	1938	1950	1970	1980	1990	2000	2003
	2003 yılı reel \$ fiyatlarıyla değişim	7400	7200	7800	7900	7900	9400	15000	17800	22700	27300	30400
Not: Tablo 1- 5' dayanarak hesaplanmıştır. xxx: Bilinmiyor		xxx	10.71	16.13	11.11	2.50	12.20	173.91	19.84	40.40	17.45	3.21
		xxx	11.97	-38.17	66.67	39.26	-9.04	-1.75	14.29	31.77	22.13	13.92
		xxx	0.00	13.43	25.00	-1.05	43.62	48.89	22.39	24.80	22.15	1.07
		xxx	14.89	11.11	18.33	-11.27	0.00	131.75	34.93	17.77	17.24	4.04
		xxx	-2.70	8.33	1.28	0.00	18.99	59.57	18.67	27.53	20.26	11.36

3.1. BULGULAR

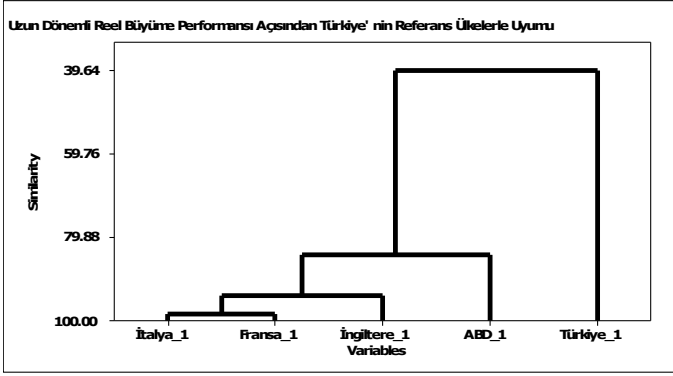
Hiyerarşik kümeleme uygulaması Minitab 14 istatistik paket programında gerçekleştirilmiştir. Ortalama bağlantı yöntemiyle yapılan uygulama çıktıları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 8: Hiyerarşik Kümeleme Analizi Sonuçları

Correlation Coefficient Distance, Average Linkage Amalgamation Steps						
Step	Number of clusters	Similarity level	Distance level	Clusters joined	New cluster	Number of obs. in new cluster
1	4	98.2610	0.03478	1 4	1	2
2	3	93.8421	0.12316	1 5	1	3
3	2	84.0818	0.31836	1 3	1	4
4	1	39.6368	1.20726	1 2	1	5

Yukarıdaki sonuç tablosunda da görüleceği üzere Türkiye, hiyerarşik eklemlenme prosedüründe uzun dönemli büyüme performansına göre son olarak kümeyle birleşmektedir. Referans dört ülkenin eklemlenmelerinde benzerlik oranlarıysa % 98 ile % 84 arasında değişmektedir. Türkiye'nin benzerlik oranıysa sadece % 39 ile sınırlıdır. Buradan da açıkça görülmektedir ki Türkiye, uzun dönemli reel büyüme

performansında dört referans ülkeden bütünüyle ayrılmakta dır. Bu durum, ülkemizin statik kalkınma performansına sahip olduğumuzu da desteklemektedir. Aşağıdaki dendogramdan bu farklılığı daha açık şekilde görmek mümkündür.

3. SONUÇ

Yaklaşık bir asırlık dönem için yapılan reel ekonomik büyüme performansı analizinde;

İlk olarak Türkiye'nin düşünülenin aksine Osmanlı döneminden önemli bir ekonomik mirası devraldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. 2003 yılı dolar paritesine göre 1,200 dolara yaklaşan bir fert başı GSYİH seviyesindeki 1907 Türkiye'si, günümüz Çin'inden yüksek bir skora sahiptir. Ayrıca referans ülkeler dikkate alındığında, 1907 İtalyası'nın beşte ikisini ve 1907 Fransası'nın da dörtte birini aşan bir seviyede olduğu sonucuyla karşılaşılmaktadır. Halbuki bu oranlar günümüzde sırasıyla %13 ve %12 seviyelerine ancak ulaşılabilir. Halbuki bu oranlar günümüzde sırasıyla %13 ve %12 seviyelerine ancak ulaşılabilir.

İkinci olarak, Osmanlı'dan devralınan önemli bir ekonomik mirasın varlığına rağmen, uzun dönemde istikrarlı bir yüksek ivmeli reel ekonomik büyüme performansının gerçekleştirilemediği sonucuyla karşılaşılmaktadır. 1907 – 1950 periyodunda yılda ortalama %1,7 seviyesinde reel olarak büyüeyebilen Türkiye, fert başı seviyede ise %0,9'u ancak tutturabilmiş; 1950 – 2003 periyodundaysa bu oranlar sırasıyla %3,6 ve %1,4 olarak gerçekleşirken 1907 – 2003 periyodunda %2,7 ve %1,2'lik skorlarla yetinilmek zorunda kalmıştır. Halbuki aynı dönemde özellikle ekonomik performansın temel göstergesi konumundaki fert başı ekonomik reel büyümede, 1907 – 50 döneminde İngiltere ve Fransa'daki performans dışında; hem 1907 – 50 periyodunda, hem 1950 – 2003 periyodunda ve hem de 1907 – 2003 periyodunda dört referans ülkede de Türkiye'deki seviyenin üzerinde skorlar elde edilerek ekonomik büyüklük makasının süratle açıldığı sonucuyla karşılaşılmaktadır.

Daha çarpıcı bir örnek olması açısından, 1938’ de fert başı milli gelir seviyesinde 173 dolar ve 163 dolarlık skorlara sahip Portekiz ve Türkiye’de (OECE.,1956:30.) 2000’e geldiğinde 11,120 dolar ve 3,100 dolarlık skorlarla karşılaşılmaktadır. (The world bank., 2002: 19-20.) Diğer bir deyişle 1938’de hemen hemen eşit şartlarda başlanan yarışta aranın 3,5 kata kadar açıldığı sonucuyla karşılaşıldığını görüyoruz.

Dikkat edilecek olursa doğal ekonomik sınırlarına ulaşmış İngiltere ve Fransa ile yüzyılın başında Türkiye’ye benzeyen İtalya ve hızlı nüfus artışı ekseninde Türkiye’yle benzerlik arz eden ABD ve ikinci dünya savaşının görece yıkıcı etkisinden uzak kalmasından yönetim yapısına, üretim ilişkilerine kadar son 15 – 20 yıl öncesine kadar benzer yapıda olan Portekiz, Türkiye’yi çok gerilerde bırakmıştır. Türkiye’nin bu çerçevede görece hiçbir ekonomik başarısının uzun dönem açısından bulunmadığı sonucuyla karşılaşılmaktadır.

Günümüz şartlarında Türkiye’nin fert başı GSYİH seviyesinde 20,000 doları bulması, dünya standartlarında bir ekonomik yapıya ulaştığı anlamına gelecektir. Bu skorun sağlanması için; %1,5’i nüfus artışı payı, %1’i dünya geneli reel artışı payı ve %3,5’u da zorunlu reel artışı payı olmak üzere Türkiye’nin 50 yıl boyunca ortalama yılda %6 oranında ekonomik reel büyüme performansına ulaşması gerekmektedir. Yıllık %6’lık reel büyümeyle 2003 fiyatlarıyla 10 bin dolara ancak 2035’te ve 20 bin dolara da ancak 2055’te ulaşabiliriz. Dolayısıyla sürdürülebilir reel yüksek büyümenin kurumsallaştırılması vazgeçilmez bir zorunluluk konumundadır. Günümüz satın alma gücünde 20. yüzyılın başında 4-5 bin doların yüksek gelirli ekonomisi olma konumunu sağladığı ve bu düzeyin günümüzde 20 bin doları bulduğu düşünüldüğünde %6’lık reel istikrarlı büyüme performansının önemi, bir kez daha ortaya çıkacaktır.

KAYNAKÇA

- BAGWELL, P. S., MINGAY, G. E., *Britain and America 1850 – 1939 a study of economic change*, London: Published Routledge & Kegan Paul Ltd..
- BEHAR, Cem (1996), *Osmanlı İmparatorluğunun ve Türkiyenin Nüfusu (1500 – 1927)*, Ankara: DİE.
- BENIANS, E. A. (1959), “Finance, Trade and Communications, 1870 – 1895”, *The Cambridge History of British Empire, Volume III*, Edt: E. A. BENIANS vd, Cambridge :Cambridge at the University Press.
- CAMERON, Rondo E. (1961), *France and the Economic Development of Europe (1800 – 1914 Conquests of Peace and Seeds of Wars)*, Princeton: New Jersey: Princeton University Press.
- ÇİZAKÇA, Murat (1993), *Risk Sermayesi Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları*, İلمي Neşriyat, İstanbul.
- DELION, Andre G. (1982), “Frakreich”, *Öffentliche Finanzkontrolle bei externen Dienstleistungen*, Köln vd.: Universtad zu Köln - Karl Heymanes Verlag KG.

- ERDEM, Süleyman Kani (1999), *Şark Meselesi Osmanlı' nın Sömürgeleşme Tarihi*, İstanbul: Temel Yayınları.
- ERGİN, Feridun (1987a), "1. Dünya Savaşında ve Atatürk Döneminde Fiyatlar ve Gelirler", *İ. Ü. A. İ. İ. T. Enstitüsü Yıllığı*, İstanbul: No: 3436/ 11.
- ERGİN, Feridun (1987b), "Atatürk Zamanında Sosyal Bilimler Açısından Türk Ekonomisi", *İ. Ü. A. İ. İ. T. Enstitüsü Yıllığı*, İstanbul: No: 3436/ 11.
- FORTAINE, Laurence (2001), " Antonio and Shylock: Credit and Trust in France", c. 1680 – c. 1780", *Economic History Review*, Volume: 54, No: 1.
- FOURASTIE, Jean (1969), "Croissance économique et population active en France depuis 1950", *Congres Mondial De La Population, 1965, Volume IV*, New York : Nations Unies.
- GOFFMAN, Daniel (1995), *İzmir ve Levanten Dünya (1550 – 1650)*, A. ANADOL, N. KALAYCIOĞLU (çev), İstanbul : Tarih Vakfı Yurt Yayınları .
- GOLINI, Antonio (1977), "Population Distribution, International Migration and Urbanization in Italy", *Pattern of Urbanization: Comparative Country Studies, Volume I*, Edt: S. GOLDSTEIN, D. F. SLY, Dolhain: UNESCO.
- GRAHAM, G. S. (1959), "Imperial Finance, Trade and Communications, 1895 – 1915", *The Cambridge History of British Empire, Volume III*, Edt: E. A. BENIANS vd, Cambridge: Cambridge at the University Press.
- HERZ, Bernard, CIELEBACK, Marcus (2000), "Der Euro als Internationale Währung" *Die Europäische Währungsunion*, Padern: Fernand Schöningh.
- IMF (1989), *International Financial Statistics 1989*, Washington D. C.
- IMF (2001), *International Financial Statistics 2001*, Washington D. C.
- LUCAS, Colin (1976), "Nobles Bourgeois and the Origins of the French Revolution", *French Society and Revolution*, Edt: Douglas JOHNSON, Cambridge: Cambridge University Press.
- MOLLE, Willem (1990), *The Economics of European Economic Integration – Theory, Practise, Policy*, Worchester: Published by Dortmund Company Ltd..
- Nations Unies (1980), *Tendances et Caracteriques des Migretions Internationales Depuis 1950*, New York.
- NIG, Francis (2002), "Patterns of Trade and Protection: Selected Country Data", *Development, Trade and the WTO – A Hand Book*, Edt: Bernard HOEKMAN, Washington D. C.: The World Bank.
- OERMANN, Josef, MEUSCHEL, Hans (1952), *Einkommensteuer, Fackverlag für Wirtschafts und Steuerrecht*, Stuttgart: Schaffer & CO. GMBH.
- ORTAYLI, İlber (1983), *İmparatorluğun en Uzun Yüzyılı*, Ankara: Hil Yayınları.
- ÖKÇÜN, A Gündüz (1997a), *Osmanlı Sanayii*, 4. baskı, Ankara: SPK.
- ÖKÇÜN, A Gündüz (1997b), *Tarımda Çalışma ve Ekme Yükümlülüğü (1914 – 1922)*, 4. baskı, Ankara: SPK.

- ÖZEL, Işıl, PAMUK, Şevket (1998), “Osmanlı’dan Cumhuriyete Kişi Başına Üretim ve Milli Gelir: 1907 – 1950”, *75 Yılda Paranın Serüveni*, İstanbul: Tarih Vakfı & Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.
- PAMUK, Şevket (1999), *Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- PARENTI, Giuseppe (1969), “L’influence des transferts de fond par les emigrants sur le developpement economique des pays europeens”, *Congres Mondial De La Population, 1965, Volume IV*, New York : Nations Unies.
- PEACOCK, Alan, WISEMAN, Jack, *The Growth of Public Expenditure in the United Kingtom*, Princeton: Princeton University Press.
- STEAWART, C. M. (1969), « Degre d’urbanisation et participation a’ la vie active », *Congres Mondial De La Population, 1965, Volume IV*, New York: Nations Unies.
- SIGMA (2004), *World Insurance in 2003*, Zurich: swiss re.
- SIGMA (2002), *World Insurance in 2001*, Zurich: swiss re.
- SIGMA (2001), *World Insurance in 2000*, Zurich: swiss re.
- TAFT, Donald, ROBINSON, Richard, (1955), *International Migrations*, New York: The Roland Press Company.
- THOMAS, Doroty S. (1969), “Les migration internes aux Etats-Unis” *Congres Mondial De La Population, 1965, Volume IV*, New York: Nations Unies.
- TOPUZ, Gülseren (1996), «Cumhuriyetin İlk Yıllarında (1923 – 1930) Uygulanan Liberal Ekonomi ve Sonuçları », *TC İÜ AİİT Yıllığı – 8*, İstanbul.
- UN (1955a), *Statistical Yearbook 1955*, New York.
- UN (1955b), *Demographic Yearbook 1955*, New York.
- VEBLEN, Thorstein (1966), *Imperial Germany and the Industrial Revolution*, Michigan: The University of Michigan Press.